

Natura 2000-handleplan 2016–2021

Dueodde

**Natura 2000-område nr. 188
Habitatområde H164**

Titel: Natura 2000-handleplan 2016-2021 for Dueodde
Udgiver: Bornholms Regionskommune
År: 2017
Kort: Miljøstyrelsen

Indholdsfortegnelse

Resumé.....	4
Baggrund	4
Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan	7
Behov for indsatser	8
Indsatser fordelt på aktører	9
Prioritering af den forventede indsats	10
Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse	11
Bilag 1: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	12
Bilag 2: Indsatsprogram og sammendrag af den statslige Natura 2000-plan	14
Bilag 3: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag	15
Bilag 4: Kortbilag.....	16
Bilag 5: Høringsperiode og svar	17

Resumé

Natura 2000-område Dueodde består af et habitatområde. Det er udpeget som beskyttelsesområde af hensyn til den særlige geologisk betingede kystnatur med væsentlige forekomster af en række klitnaturtyper som hvid klit, grå/grøn klit, klithede og skovklit. Natura 2000-området ligger på det sydøstligste punkt af Bornholm og dækker ca. 255 ha, intet heraf er statsejet.

Der er udarbejdet en statslig Natura 2000-plan med målsætninger og indsatsprogram for området. På baggrund heraf har Bornholms Regionskommune udarbejdet denne handleplan for området, som beskriver den indsats, der skal igangsættes i Natura 2000-området inden udgangen af 2021.

Målet er at bevare og fremme de naturtyper, som området er udpeget for at beskytte. Indsatsen i denne planperiode er rettet mod at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig drift og pleje, at sikre større driftsenheder af lysåbne naturtyper samt at bekæmpe invasive arter på naturtypen grå/grøn klit. For skovnaturtyper skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje.

Indsatsen udføres af Bornholms Regionskommune og af lodsejere i området og gennemføres i videst muligt omfang gennem frivillige aftaler. Der findes blandt andet en række tilskudsordninger, som kan søges gennem Landrugs- og Fiskeristyrelsen samt Miljøstyrelsen.

Figur 1 Natura 2000-områdets afgrænsning er identisk med udstrækningen af habitatområde H164 (grøn streg).

Baggrund

Naturstyrelsen (nu Miljøstyrelsen) har udarbejdet Natura 2000-planer for de 252 udpegede beskyttelsesområder, som indgår i den danske del af det europæiske Natura 2000-netværk. Planerne beskriver målene for det enkelte beskyttelsesområde og fastlægger de indsatser, der skal ske inden for planperioden 2016–2021. Natura 2000-planerne kan ses på Miljøstyrelsens hjemmeside.

Ud fra Natura 2000-planerne har kommunerne udarbejdet kommunale handleplaner, som skal medvirke til at gennemføre Natura 2000-planerne for de enkelte områder. Denne handleplan er udarbejdet af Bornholms Regionskommune på grundlag af Natura 2000-plan for område nr. 188 Dueodde.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Planlægningen for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer varetages dog af Miljøstyrelsen og gennemføres hvert 12. år. Skovhandleplaner 2010-21 gælder således fortsat. Miljøstyrelsen er ansvarlig for, at handleplanerne samt egne drifts- og plejeplaner for skov gennemføres inden udgangen af år 2021.

Offentlige lodsejere, som ejer arealer i Natura 2000-områder, kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i egne drifts- og plejeplaner. I Natura 2000-område Dueodde er Bornholms Regionskommune den eneste offentlige lodsejer. Bornholms Regionskommune har valgt at gennemføre Natura 2000-planen for egne arealer med skov direkte i egen drifts- og plejeplan, mens arealer med lysåbne naturtyper indgår i den kommunale handleplan sammen med private lysåbne naturtyper, som kommunen også er handleplanmyndighed for. Et resumé af den kommunale plejeplan for skov kan ses i bilag 1.

Den lovgivningsmæssige baggrund for handleplanerne findes i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 1251 af 29. september 2016), bekendtgørelse om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner (bekendtgørelse nr. 944 af 27. juni 2016) og bekendtgørelse om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning (bekendtgørelse nr. 946 af 27. juni 2016).

Den kommunale handleplan skal ifølge lovgivningen indeholde:

- En prioritering af kommunalbestyrelsens forventede forvaltningsindsats i planperioden på baggrund af en opgørelse af behovet for konkrete forvaltningstiltag
- De forventede initiativer, som kommunalbestyrelsen vil tage for at gennemføre Natura 2000-planen, herunder en plan for interessentinddragelse.
- En oversigt over fordelingen af indsatsen mellem kommunale myndigheder, Miljø- og Fødevarerministeriet og offentlige lodsejere.
- En redegørelse for gennemførelsen af handleplanen for den forudgående 6 års periode, der gør det muligt at vurdere, i hvilket omfang Natura 2000-planen for den forudgående periode er gennemført.

Handleplanen skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelsen af handleplanen.

De kommunale handleplaner skal i samspil med vandplanlægningen realisere Natura 2000-planen, for så vidt angår vandbehov for de naturtyper, som er direkte afhængige af et vandøkosystem. Natura 2000-planens mål om forbedret vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande realiseres gennem indsatsen i vandplanlægningen, og skal ikke indgå i de kommunale Natura 2000-handleplaner.

Den kommunale Natura 2000-handleplan er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (bekendtgørelse nr. 1533 af 10. december 2015). Bornholms Regionskommune har derfor foretaget en screening, efter kriterierne i lovens bilag 2, af planernes forventede miljøkonsekvenser. Handleplanerne er en udmøntning af de statslige Natura 2000-planer, og screeningen omfatter derfor alene ændringer/konkretiseringer i forslaget til Natura 2000-handleplaner i forhold til de statslige Natura 2000-planer. Screeningen har været sendt i høring hos Miljøstyrelsen, som har meddelt, at de ikke havde bemærkninger hertil.

Bornholms Regionskommune har på baggrund af screeningen vurderet, at Forslag til Natura 2000-handleplan 2016-2021 for Dueodde ikke forventes at medføre væsentlig påvirkning af miljøet. På den

baggrund har kommunen truffet afgørelse efter bekendtgørelsens § 4 om, at forslaget til Natura 2000-handleplan ikke skal miljøvurderes. Der er ikke indkommet klager over afgørelsen.

Redegørelse for gennemførelse af seneste handleplan

De kommunale handleplaner for første planperiode har været gældende siden udgangen af 2012. Kommunen har i den mellemliggende periode arbejdet for at gennemføre den indsats, der blev beskrevet i Natura 2000-handleplanen for planperioden 2010-2015.

Nedenstående tabeller viser en oversigt over de realiserede, påbegyndte og planlagte projekter inden for Natura 2000-området, som kommunen har finansieret eller faciliteret.

Table 1. Følgende projekter er finansieret via kommunens egne midler eller DUT-midler:

Bornholms Regionskommune	Indsats	Kommunalt ejet	Privatejet
	<i>Rydning af uønsket opvækst</i>	<i>Ca. 0,6 ha realiseret</i>	<i>Ca. 24,8 ha realiseret</i>
	<i>Bekæmpelse af invasive arter</i>		<i>Ca. 0,06 ha realiseret</i>
	<i>Skovnaturbevarende drift og pleje</i>	<i>Ca. 2,8 ha realiseret*</i>	
	<i>Udvidelse af areal med lysåbne naturtyper</i>	<i>Ca. 0,01 ha realiseret</i>	<i>Ca. 4,8 ha realiseret Ca. 1 ha planlagt**</i>

*Indsatsen indgår i Bornholms Regionskommunes egen plejeplan og er derfor ikke en egentlig del af Natura 2000-handleplanen for første planperiode.

**Der er planlagt gennemført en indsats for rydning af uønsket opvækst på et areal på ca. 4 ha, hvor bevoksning ryddes omkring de lysåbne naturtyper for at udvide disse. Det skønnes, at der reelt vil blive ryddet ca. 1 ha bevoksning.

Der er ikke iværksat Life-projekter inden for Natura 2000-området.

Ud over de ovennævnte indsatser har kommunen søgt at gennemføre Natura 2000-handleplanen gennem følgende tiltag:

- *Bornholms Regionskommune har været i kontakt med yderligere to lodsejere i området for at spørge om lov til at rydde bevoksning på og omkring lysåbne naturområder. Lodsejerne har indtil videre ikke givet positivt tilsagn til dette.*

Behov for indsatser

Natura 2000-planen for Natura 2000-område nr. 188 Dueodde beskriver de konkrete mål for indsatsen. Indsatsprogrammet og sammendrag af den statslige Natura 2000-plan kan ses i bilag 2, mens naturtyper og arter på udpegningsgrundlag fremgår af bilag 3. På baggrund af dette har kommunen vurderet, at der er behov for nedenstående konkrete forvaltningstiltag. Hvor igangsatte indsatser fra handleplanen for planperioden 2010-2015 ikke er gennemført i sin helhed, indgår den udestående indsats i opgørelsen over behovet for konkrete forvaltningstiltag.

Table 2. Behov for forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede forvaltningstiltag og metoder		Skøn over behov:		
		Igangværende indsats	Ny indsats	Samlet behov for indsats
Lysåbne naturtyper*	Rydning af uønsket opvækst	Ca. 25,4 ha	Ca. 0-29 ha***	Op til ca. 54 ha
	Bekæmpelse af invasive arter	Ca. 0,1 ha	Op til ca. 0,5 ha	Op til ca. 0,6 ha
	Græsning	Ca. 6 ha	0 ha	Ca. 0-6 ha
Skovnaturtyper uden fredskovspligt*	Skovnaturtypebevarende drift og pleje	0 ha	Op til 15,7 ha	Op til 15,7 ha
Skovnaturtyper med fredskovspligt**	Skovnaturtypebevarende drift og pleje	0 ha	Op til 6,5 ha	Op til 6,5 ha
Ny habitatnatur	Udvidelse af areal med lysåbne naturtyper	Ca. 4,8 ha	Ca. 1 ha	Ca. 5,8 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 1.

** Indsatsen videreføres fra sidste planperiode, da de vedtagne skovhandleplaner gælder i 12 år, dvs. perioden 2010-2021.

*** Der er i alt kortlagt ca. 54 ha med naturtyperne grå/grøn klit, klithede og tørvelavning, som skønnes at kunne have et behov for lejlighedsvis eller løbende rydning af opvækst. I den seneste basisanalyse er stort set hele arealet dog vurderet som havende et godt strukturindeks.

Indsatser fordelt på aktører

Idet der i området ikke er andre offentlige lodsejere end Bornholms Regionskommune, er der ikke behov for en nærmere fordeling af indsatserne for de enkelte retningslinjer i Natura 2000-planens indsatsprogram mellem offentlige aktører.

Prioritering af den forventede indsats

Natura 2000-planerne 2016-2021 har generelt fokus på:

- Sikring af naturpleje
- færdiggørelse og sikring af indsats fra planperioden 2009-2015
- sammenhæng i naturen
- bekæmpelse af invasive arter.

Prioriteringen af den forventede forvaltningsindsats i planperioden skal ske på baggrund af opgørelsen af behovet for konkrete forvaltningstiltag (se Tabel 2). Den nedenstående prioritering vil således afspejle den forventede tidsfølge af indsatsen i forbindelse med de konkrete forvaltningstiltag.

- De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig drift og pleje ved fortsat løbende rydning af opvækst og afgræsning, hvor det er muligt.
- Skovnaturtyper sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje.
- Der iværksættes en bekæmpelse af den invasive art rynket rose på naturtypen grå/grøn klit med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.

Forventede initiativer og plan for interessentinddragelse

Det er Bornholms Regionskommunes hensigt at inddrage lodsejere og andre interessenter forud for indsatserne. Tabel 3 viser kommunens plan for interessentinddragelse. Der kan ske ændringer, hvis det ønskes af lodsejerne, eller hvis andre forhold taler for det.

Indsatserne gennemføres ved frivillige aftaler, og derfor er det i mange tilfælde ikke på nuværende tidspunkt muligt at beskrive, hvornår indsatserne fysisk bliver udført. Kommunen vil i hvert enkelt tilfælde sørge for, at relevante interessenter bliver inddraget.

Tabel 3. Forventet plan for interessentinddragelse

Interessenter	Initiativ	Tidsplan
<i>Lodsejere</i>	<i>Dialog med berørte lodsejere om kommunens ønsker til drift og pleje og om eventuelle muligheder for tilskud til indsatsen.</i>	<i>Hele planperioden når det er relevant.</i>
<i>Grønt Dialogforum*</i>	<i>Grønt Dialogforum orienteres på et møde en gang årligt om status for planlagt og realiseret indsats og har mulighed for at komme med bemærkninger, inputs og forslag.</i>	<i>En gang årligt hele planperioden</i>

*Grønt Dialogforum er et netværk af virksomheder og interesseorganisationer på Bornholm, der beskæftiger sig med miljørelaterede emner. Grønt Dialogforum er nedsat af Bornholms Kommunalbestyrelse med én formand (formand for Teknik- og Miljøudvalget), 2 øvrige repræsentanter for Teknik- og Miljøudvalget og minimum 1 leder + 1 medarbejder fra Teknik og Miljø samt ét medlem fra følgende organisationer og virksomheder: BOFA (Bornholms Affaldsbehandling), Bornholms Energi- og Forsyning, Bornholms Miljø og Energiforening (Energitjenesten), Bornholmske Borgerforeningers Samvirke, Bornholms Landbrug, Skovdyrkerne, Friluftsrådet, Danmarks Naturfredningsforening, Dansk Ornitologisk Forening, Bornholms Museum, Bornholms Naturhistoriske Forening, Danmarks Sportsfiskerforbund, Danmarks Jægerforbund, Destination Bornholm, Naturstyrelsen Bornholm, LAG-Bornholm, Business Center Bornholm og Bornholms Vækstforums sekretariat.

Bilag 1: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner

Resumé af Natura 2000-plejeplan 2010-2021 for Bornholms Regionskommunes arealer med skovnaturtyper i Natura 2000-område nr. 188 Dueodde¹

Bornholms Regionskommune ejer ca. 8,1 ha af området i alt 253 ha. På kommunens arealer er der kortlagt ca. 2,9 ha med skovnaturtyper og ca. 0,3 ha med lysåbne naturtyper (se Figur 2). Kommunens plejeplan **vedrører de ca. 2,9 ha med skovnaturtyper**. Der er tale om fredsskovspligtige arealer. Kommunen har for de lysåbne naturtyper valgt *ikke* at udarbejde en egen plejeplan men at lade dem indgå i den kommunale handleplan for området sammen med de private arealer med kortlagte lysåbne naturtyper.

Hele kommunens areal med skovnaturtyper er kortlagt som skovnaturtype 2180 skovklit. Natura 2000-planens mål er, at denne skovtype i området sikres, og at den sikres den bedst mulige hydrologi, hvis der er behov for dette.

Figur 2: Oversigt over Natura 2000-område 188 Dueodde og Bornholms Regionskommunes arealer i området. Med grøn og pink farve er markeret de i alt 3,2 ha med kortlagte habitatnaturtyper på kommunens arealer. Denne plejeplan vedrører dog kun arealerne med skovnaturtyper.

Forventede metoder og forvaltningstiltag

Kommunens skovarealer i området henligger i dag i praksis som urørt skov. Det vil sige, at der sker på arealerne:

- Ingen skovdrift
- Ingen fjernelse af levende eller døde træer
- Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse
- Ingen forstyrrelse af jordbunden
- Ingen oprensning eller nygravning af grøfter

Den igangværende "drift" af skovene vil fortsætte, og der skønnes derfor ikke at være behov for nogen yderligere indsats.

¹ Skovplanlægningen løber over to planperioder. Plejeplanen for Bornholms Regionskommunes arealer med skov i området gælder således i hele perioden 2010-21, og der er derfor ikke foretaget ændringer i plejeplanen i forbindelse med udarbejdelsen af denne handleplan.

Tabel 1: Forventede metoder og forvaltningstiltag for skovnaturtyper ejet af Bornholms Regionskommune

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Skovnaturtyper:			
<i>Skov med fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	Ca. 0 ha	Ca. 0 ha	Ca. 0 ha
Urørt skov	Ca. 2,9 ha	Ca. 0 ha	Ca. 2,9 ha
Forbedret hydrologi	Ca. 0 ha	Ca. 0 ha	Ca. 0 ha

Bilag 2: Indsatsprogram og sammendrag af den statslige Natura 2000-plan

Natura 2000-område Dueodde består af ét habitatområde. Det er udpeget som beskyttelsesområde af hensyn til den særlige geologisk betingede kystnatur med væsentlige forekomster af en række klitnaturtyper som hvid klit, grå/grøn klit, klithede og skovklit. Der er ingen statsejede arealer i området. Bornholms Regionskommune ejer en lille del, men langt hovedparten af området er privatejet. Hele området er fredet.

Natura 2000-planens målsætninger og indsatsprogram er væsentlige elementer i beskyttelsen af disse og af en generel sikring og forbedring af områdets naturværdier.

Den nationale prioritering af indsatsen i 2. planperiode sigter på, at den planlagte og igangsatte indsats i 1. planperiode fastholdes og afsluttes, og der tages hånd om særligt truede naturtyper og arter, samt at der påbegyndes en strategisk indsats for langsigtet at sikre den nødvendige pleje af de lysåbne naturarealer. Indsatsen fra de gældende planer 2010-15 videreføres. Hvis den forudsatte indsats for planperioden 2010-15 ikke er gennemført, når de kommunale handleplaner for 2. planperiode træder i kraft, forudsættes det, at den allerede igangsatte indsats færdiggøres i 2. planperiode, med mindre den udestående indsats vil være i strid med nærværende plan.

Nedenstående retningslinjer for indsatsen er indsatsprogrammet fastlagt i den statslige Natura 2000-plan for Dueodde. Retningslinjerne er opdelt i generelle retningslinjer, der gælder for alle områder, og specifikke retningslinjer for det enkelte Natura 2000-område.

Generelle retningslinjer

- Myndighederne tager i deres administration af lovgivningen og deres forvaltning udgangspunkt i målsætningen for det enkelte Natura 2000-område og sikrer dermed en grundlæggende beskyttelse af udpegningsgrundlaget.
- Der arbejdes for at sikre de lysåbne terrestriske naturtyper en hensigtsmæssig drift og pleje.
- Der arbejdes på at opnå størst mulig naturmæssig robusthed og sammenhæng i områdets natur ved at sikre større driftsenheder af lysåbne naturtyper.
- Indsatser gennemført i 1. planperiode vedligeholdes, f.eks. ved genrydning af arealer, hvor der tidligere har været gennemført en Natura 2000-indsats.
- For skovnaturtyper skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtelsen.

Områdespecifikke retningslinjer

- Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtypen grå/grøn klit med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.

Bilag 3: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Natura 2000-område bestående af habitatområde H164.

Tabel 4. Naturtyper på udpegningsgrundlaget

Naturtype nr.	Naturtype navn	Handleplanmyndighed		Ejet af Bornholms Regionskommune*	I alt ha
		Bornholms Regionskommune	Miljøstyrelsen		
2110	Forklit	0,9			0,9
2120	Hvid klit	22,7			22,7
2130	Grå/grøn klit	23,7			23,7
2140	Klithede	23,8			23,8
2180	Skovklit	13,6	6,4	2,8	22,8
2190	Klitlavning	2,3			2,3
3260	Vandløb				(ej kortlagt)
7150	Tørvelavning	3,9			3,9
91E0	Elle- og askeskov	2,1			2,1
I alt		93,1	6,4	2,8	102,3

* Bornholms Regionskommune gennemfører indsatsen for skovnaturtyper på kommunens areal i egen plejeplan.

Arter på udpegningsgrundlaget.

Der er ingen arter på udpegningsgrundlaget.

Der er foretaget en kortlægning og tilstandsvurdering af følgende naturtyper i Natura 2000-området:

Tabel 5. Naturtilstand/skovtilstand af kortlagte naturtyper*

Naturtype nr.	Naturtype navn	Naturtilstand					I alt* ha
		I (høj)	II (god)	III (moderat)	IV (ringe)	Ingen tilstand	
2110	Forklit		0,9				0,9
2120	Hvid klit		22,7				22,7
2130	Grå/grøn klit		22,9	0,8			23,7
2140	Klithede		21,5	2,4			23,8
2180	Skovklit	3,0	17,0				20,0
2190	Klitlavning			2,3			2,3
3260	Vandløb						(ej kortlagt)
7150	Tørvelavning			3,9			3,9
91E0	Elle- og askeskov	2,1					2,1
I alt*		5,1	62,3	9,4			99,5

* Omfatter ikke offentlige arealer hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egen drifts og plejeplan (Bornholms Regionskommune gennemfører indsatsen for skovnaturtyper på kommunens areal i egen plejeplan - denne vedrører 2,8 ha med naturtypen skovklit, som ikke er med i ovenstående tabel (naturtilstand II)).

Bilag 4: Kortbilag

Figur 3. Natura 2000-områdets afgrænsning er identisk med udstrækningen af habitatområde H164 (grøn strek).

Figur 4. Kortlagte naturtyper i Natura 2000-område nr. 188.

Bilag 5: Høringsperiode og svar

Forslaget til Natura 2000-handleplan blev vedtaget af Teknik- og Miljøudvalget den 26. september 2016 og sendt i offentlig høring i perioden 17.oktober-12. december 2016.

Der indkom bemærkninger til forslaget fra Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning.

Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning havde ikke indsigelser mod handleplanen men havde følgende bemærkninger:

- Styrelsen gør opmærksom på opdaterede lov og bekendtgørelser
- Styrelsen bemærker, at kommunale handleplaner som udgangspunkt er omfattet af lov om miljøvurdering af planer og programmer, hvilket medfører, at kommunen skal tage stilling til, om det konkrete udkast til kommunal handleplan skal undergå en miljøvurdering, eller om handleplanen kan screenes ud.

Bornholms Regionskommune har på baggrund af de indkomne bemærkninger foretaget følgende ændringer i handleplanen i forhold til det forslag, der var i høring:

- Der er foretaget relevante opdateringer af henvisninger til love og bekendtgørelser
- Teksten vedr. miljøvurdering er ændret, så det nu beskrives, at kommunen har foretaget en screening af handleplanens forventede miljøkonsekvenser og på baggrund heraf afgjort, at forslaget til Natura 2000-handleplan ikke skal miljøvurderes. Se side 5.

Den endelige handleplan er godkendt af Teknik- og Miljøudvalget den 3. april 2017.